

Məhəmmədli Mustafayev⁷²

ROMANTİZMİN FƏLSƏFİ VƏ ƏDƏBİ-NƏZƏRİ ASPEKTLƏRİ

«Ədəbi cərəyan nədir və özəllikləri nədən ibarətdir» – sualına belə cavab verə bilərik. Bir sənətkar qrupunun bəlli bir dönmədə, orta q dünyagörüşü, estetik və ədəbiyyat anlayışı çərçivəsində həyata keçirdiyi ədəbiyyat hərəkatı; bu anlayış və hərəkat çərçivəsində qələmə alınan ədəbi əsərlərin cəmidir.

Ədəbi cərəyanlar, ədəbiyyat elminin əsaslarını təşkil edən ədəbiyyat nəzəriyyəsi, ədəbi tənqid və ədəbiyyat tarixi ilə iç-içədir. Belə ki, ədəbi cərəyanlar ədəbiyyatın mahiyyəti ilə bağlı olduqca sistemli düşüncə və qənaətlərin ortaq adıdır. Buna görə də ki, hər bir ədəbi cərəyanın mövcudluq təməlinə «Ədəbiyyat nədir?» sualına cavab axtarılır: «Ədəbi cərəyan öz məzmununa və nəzəri funksiyasına görə həm metod və üslub, həm də ədəbi məktəblə yaxından səsleşən bir anlayışdır. Ədəbi cərəyan estetik kateqoriyadır. Çünki cəmiyyətdə həyatın, real həqiqətin və gözəlliyin dərkə həmişə eyni səviyyədə olmur, zamana görə dəyişir. yeni məna və məzmun çalarları kəsb edir. Cərəyanlar da dövrün təfəkkür tərzinə, ədəbi-ictimai tələblərinə uyğun olaraq yaranır və tələbləri əsasında dəyişir, yeniləri ilə əvəz olunur» (1,372).

İkinci tərəfdən bu məsələ ilə bağlı müəyyən suallara cavab axtarılanda, bəzi qənaətlər üzə çıxır. Bu ədəbi cərəyanların öyrənilməsi və tədqiqi istiqamətində hər hansı bir tənqidi fikir və klassik tənqid, romantik tənqid və realist tənqid kimi qiymətləndirilmişdir. Müxtəlif dövrlərdə ədəbiyyat nəzəriyyəsi və ədəbi tənqid dünyədən bu günə çox böyük ölçüdə ədəbi cərəyanların öyrənilməsi yolu ilə özünü təsdiq etmişdir. Bütün bunların fəvqində, ədəbi cərəyanlar, yazıçı və şairləri ortaq dəyərlər ətrafında bir araya gətirən və onların bir çox əsərlərini yazmağa şərait yaradan ədəbiyyat hadisəsidir. Bütün bunlardan başqa, ədəbi cərəyanlar ədəbi əsərdən kənarında düşünülə bilməz. Heç şübhəsiz, bütün bunların tamamı. Yəni ədəbi əsər, ədəbiyyat nəzəriyyəsi, ədəbi tənqid və ədəbi cərəyan birlikdə ədəbiyyat tarixini təşkil edir. Hər bir ədəbi cərəyanın əsasında müxtəlif sosial, siyasi ekonomikkültür hadisələr və bu hadisələr əsasında təşəkkül edən fəlsəfi, mədəni, estetik perspektivlər var. Bunlar olmasa, ədəbi cərəyan yarana bilməz. Ədəbi cərəyanın nə olduğunu kifayət qədər dərk etmək üçün onların əsasında dayanan müştərəkliyin siyasi, sosial və mədəni zəmini, həyat fəlsəfəsini, təbiət və mövcudluq anlayışlarını bilmək məsələyə ədəbiyyat – xalq əlaqələri fonunda yanaşmaq gərəkdir. Çünki ədəbi hadisələri, onun xalqın yaşam tərzindən, mədəni dəyərlərdən, dünyagörüşündən kənarında təsəvvür etmək mümkün deyil.

“Romantizm” termini “romance” sözündən götürülüb. “Romance” Roma İmperatorluğunda xalqın danışdığı və latıncanın pozulmuş halı olan danışq dilidir. Xalq elm dili olan əsl latıncanı bilmir. Zaman-zaman “romance” xalqın diqqət göstərdiyi, qeyri-adiliklərlə dolu, təbiət gözəlliklərini ifadə edən şeir və nəsr əsərlərinin xüsusiyyətlərini ifadə edib. Qədim cəngavərlik romanlarını, “ozan sənəti çağını xatırladan” romantio sözünün işlənilməsi, termin olaraq işlənilməsindən daha öncədir. Rəsonalizmin mövcud olduğu XVIII əsrdə “romantice” “gerçək dizi, xəyalı, duyğusal mənasında” işlənilmişdir. Bu sözü istilah, indiki mənasında ilk dəfə J.J.Russo işlətmişdir. O əsərlərinin birində Bienne gölündən bəhs edərək buranın romantik bir yer olduğunu bildirmişdir.

Fransız Akademiyası 1789-cu ildən insanlara şeirlərdəki və zamanlardakı mənzərələri ifadə edən əsərlərə romantik sənət deməyə başlamışdır. Türkiyədə bəzən romantizm coşğunçuluq kimi işlənsə də, daha çox romantizm kimi qəbul edilmişdir.

XIX əsrin əvvəllərindən axırına kimi romantika yarıməsrlilik bir dövrdə Avropada eyni tipli vahid forma və məkanda hakim sənət və ədəbiyyat hadisəsi kimi tanınmışdı. Bütün bunlarla bərabər, geniş kontekstdə yanaşdıqda demək olmaz ki, həmin dövrdə Avropa ədəbiyyatında ancaq romantizm mövcud olmuşdur. Fərqli təsirlər, sosial və mədəni faktorlar, fərqli anlayışlar, istər-istəməz fərqli romantizmləri meydana çıxarmışdır. Çünki ilkin mərhələsində romantizmin xüsusiyyətini tam ifadə edən sistemli bir bilgi olmayıb. Bu səbəbdən müxtəlif ölkələrdəki romantizmlərdə müştərəklik olmadığı kimi, ayrı-ayrı ölkələrdəki romantizmlərdə də başlanğıc və son müştərəklik olmayıb.

Bəzi şərtlər nəzərə alınmaqla, romantizmin bədii sistemindən, fərdi özəlliklərindən danışmaq mümkündür. Romantizmin meydana çıxmasında 1789-cu il Fransa inqilabı mühüm rol oynayıb. Klassisizm necə monarxist dönmənin hadisəsi idisə, romantizm tam bunun əksinə, hürriyyət, azadlıq, demokratiya arzularının ifadəsidir. Belə ki, Avropada humanizmdən ibarət şəxsi dəyərinin və özəlliyinin fərqiində olan fərdlər bunu xalqa, topluma qəbul etdirmək uğrunda mübarizəyə başlayıb. Bu mübarizə ayrı-ayrı top-

lumlar, siniflər üçün də gərəkli olub. Aristokrat cəmiyyətdə özünə yer almağa çalışan, mübarizə apararaq mühüm nailiyyətlər əldə edən burjuaziya sosial davamın hərəkatverici qüvvəsi idi. Əlbəttə ki, belə bir proses bütün toplumların, ayrı-ayrı siniflərin həyatına təsir etmişdir. Sosial, siyasi və iqtisadi həyat artıq bir ovuc aristokratın və istismarcı sinfin əlində deyildi. Fransız inqilabı bu yeni dönmənin radikal başlanğıcı oldu.

Fransa inqilabı təkcə Fransada deyil, dünyada, Avropada dərin izlər buraxdı. Sanki dünyada siyasi, sosial-mədəni bir era başlandı, sosial qrupların, müxtəlif siniflərin mövcud durumunu alt-üst etdi. Ayrı-ayrı ölkələrdə milli şüur artmağa başladı. Xalqların kimliyinə, tarixinə maraq oyanması bu dövrdə daha da gücləndi.

Bu da həqiqətdir ki, Fransız inqilabı müsbət cəhətləri ilə yanaşı, maddi-mənəvi, fərdi-sosial sıxıntılara, acılara və böhranlara da səbəb oldu. Eyni zamanda siniflərin və müxtəlif toplumların sosial durumunu da alt-üst etdi. Millətləşmə hərəkatının ortaya çıxması hər bir toplumun öz tarixinə və kimliyinə dönməsi də bu dövrdə başlandı. İnqilab eyforiyası keçdikdən sonra gözlənilənlərin, arzu olunanların gerçəkləşməməsindən sonra Avropa xalqı dərin sosial, dini, mədəni rahatsızlıq içində düşdü. Artıq nə tənqid olunan dinə dönmək mümkün idi, nə də gələcəyin xoşbəxtlik gətirəcəyinə ümid qalmışdı. Bundan sonra Avropada aydınlaşma dövrü ilə birlikdə çap və mətbuat işi başlandı. Bu da cəmiyyətin ziyalı təbəqəsi ilə kütlə arasında sıx əlaqənin yaranmasına səbəb oldu. Artıq sənət və ədəbiyyat ancaq aristokrat təbəqənin ifadəçisi olmaqdan imtina edir, geniş kütlənin mənafeyini qoruyurdu. Üstəlik inqilabı ideyalarından faydalanan yazıçılardan da xalq heç nə gözləməirdi. Dəyişib, genişlənən oxucu kütləsi yazıçıların diqqət mərkəzində oldu. Onların həyatı, məişəti ədəbiyyat və sənətin əsas qayğısına çevrildi. Daha dəqiq desək, ədəbiyyat və sənət daha geniş xalq kütləsinə arxalanmağa başladı, xalqın dili ədəbiyyatın dili oldu. Fransada Marinaux 1718-1725-ci illərdə klassik tragediya və akademiyaq qısqançlıq, xəyal qırıqlığı kimi hisslərin ifadəsi olan duyğusal komediyanın yaradıcısı oldu. Yenə həmin əsrin əvvəlində Madama de la Fayette və Marinaux ilk duyğusal romanlarını yaratdılar.

1750-ci ildən sonrakı genişlənib güclənən duyğusal əsərin başqa bir müəllifi J.J Russodur. O, fərdiliyi və təbiəti gündəmə gətirdi. Daha sonra onun ənənələrini davam etdirən Bernardin de Saint-Pierre "Paul et Virginie" romanı ilə təbiət mövzusunda müraciət etdi, ekzotizmi ədəbiyyata gətirdi. XIX əsrin əvvəllərindən etibarən Ohateau briand və Madame de Ael yeni fikirləri və əsərləri ilə romantizmi hazırlayan ilk sənətkar kimi tanındı. Bütün bunlara rəğmən, Fransada romantizmin hakim olması gec həyata keçmişdir. Viktor Hüqonun ətrafında toplanan sənətkarların onun "Krommel önsözü" (1827) və ardından gələn "Herkani" (1830) adlı teatr əsəri ilə uğur qazanmışdır. İngiltərədə romantizmin Bayron, Şiller, Keats, Volter, Almaniyada Slegler qardaşları, Fixte, Şelling, Tiesk və Gete kimi nümayəndələri meydana çıxdır. İngiltərədə XVIII əsrin əvvəllərində klassisizmə qarşı ilk təpqi hərəkatı Anthoni Ashiey Cooperin qurucusu olduğu Duyğu Okulu eyni zamanda romantizmin təşəkkülünə zəmin hazırlayan ilk ciddi hərəkat oldu.

Duyğu Okulunun məqsədini aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar; İnsan ətraf aləm ilə bağlı bilgilərində duyğularla əldə etdiklərinə borcludur. Duyğularla edilən izləmələr ağıl tərəfindən sistemləşdirilib elmə çevrilir. Bilgi əldə edilməsində insan aqlının önəmli məsələ olduğu inkar edilmir. Ancaq bu məsələdə hər şeyi sadəcə ağılla izah etmək, əlaqələndirmək doğru deyil.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, XVIII əsrin sonuna qədər davam edən klassisizm yeni əsrin əvvəllərinə qədər yerini addım-addım İngiltərədə romantizmə vermişdir. XIX əsrin ortalarına doğru özünü göstərən romantizm Fransız inqilabından sonra həm sahəsini genişləndirmiş, həm də gücünü artırmışdır. XX əsrin əvvəllərindən etibarən isə özünün zirvə məqamına çatmışdır.

Hürriyyət. Romantizm ədəbi cərəyanının əsas istinad nöqtəsi hürriyyətdir. Böyük romantik Viktor Hüqonun romantizmi ədəbiyyatda olan Fransız inqilabıdır və ya liberalizmdən başqa bir şey deyildir. Yəni, mövzuda üsyan və hürriyyət klassisizmə təkpi olan romantizm sənətkarın qələmi, yaradıcı gücü, duyğularına gətirilə biləcək heç bir məhdudiyət, sərhəd qəbul etmir. Bunu Viktor Hüqo əsərlərində açıq elan etmişdi. Romantiklər hürriyyət məsələsində çox irəli getmişdilər. Onların sənət dünyasına hakim olduqları dövərdə tragediya və komediyaq başqa dram janrı da getdikcə inkişaf etdi, şeirlə nəsr bir-birinə yaxınlaşdı, roman böyük dəyər qazandı.

Belə demək mümkündür ki, romantiklər istər sənətdə, istərsə də sosial həyatda üsyankar və inqilabçı idilər. Nə sənətdəki dəyəre, nə düzənə, nə də toplumun dəyərini qəbul edirdilər. Bütün dəyərləri yıxaraq onların yerinə insan təcrübəsindən doğan yeni dəyərlər qoymağa çalışırdılar. Bu mənada romantizm hər cür

ənənəyə qarşı bir təcrübə məktəbidir. Bu təcrübədə isə toplum deyil, fərd əsasdır.

Avropa ədəbiyyatında romantizm fəlsəfədə humanizm, iqtisadiyyatda liberalizm və fərdiyyətçilikdir. XIX əsrdə romantik düşüncə ilə insan kainatın mərkəzi oldu. Tanrı mərkəzli kainat yıxıldı, insan əxlaqi dəyərlərin həm qaynağı, həm də ölçüsü oldu. XIX əsrin romantizmi mədəniyyətdə xristianlıq sintezini yetərsiz hesab edərək, neoplatonik fəlsəfəni özünə mif olaraq seçən mistik bir cərəyana çevrildi. Romantizmin hüriyyət prinsipi və inqilabi xarakteri heç şübhəsiz, bağlı olduğu Tanrı və insan düşüncəsindən qaynaqlanırdı.

İnsan və gerçək. Romantizm insanı ağıl və duyğusu ilə bir bütün olaraq götürmüş, gerçəkliyin bütünü sənət və ədəbiyyata gətirmək istəmişdir. Romantik sənətkarlar əsərlərində ifadə etdikləri gerçəkləri, duyğuları, zəkası, ağılı, düşüncələri və xəyal gücü ilə reallaşdırmağa çalışırdılar. Başqa cür desək, romantiklərə görə sənət və ədəbiyyatın özü dinamik bir proses içindəki insanın duyğu və ehtiraslarıdır. Sənət və ədəbiyyat coşqun duyğuların sükunət içindəki təfəkküründən meydana çıxır. Duyğu və ehtiras isə fərddir və sənətkara aiddir. Ancaq bu fərdilik onun bəşəri olmasını əngəlləyə bilməz. Belə bir münasibət romantizm sənət və sənətkarının dəyərini görünməmiş bir yüksəkliyə qaldırmış və onu sənətin mərkəzinə çəkmişdir. Coloridgeyə görə, şair zamanla ədəbiyyatın kəşiyi imtiyazlı anları yaşayan, bu anlarda ruhunun bütün mələklərini və onların qazandığı çeşidli və bir-birinə zidd təcrübə ünsürlərini ahəngli bir biçimdə, düzəndə birləşdirən bir kişidir.

Duyğu. Sintimentalizm. Romantizm ağılın mütləq hakimiyyətini və sənətkarı öz təsiri altında saxlamasını qəbul etmirdi. Belə bir durum insan həyatının duyğu, hiss yönünün inkarı deməkdir. Halbuki, əsl insan gerçəyi zaman xaricindən alınan və şərtlərə görə dəyişə bilən fikirlərdə deyil, ruhun dərinliklərindən, zaman-zaman şüuraltından gələn və asan dəyişməyən duyğularıdır. Bu nöqteyi-nəzərdən yanaşdıqda, klassisizmlə romantizm arasında təməl prinsiplərinin fərqli olduğu görünür. Klassisizmdə insanın fikir təcrübəsi, romantizmdə isə duyğu təcrübəsi önə çəkilir. Romantizmdə duyğu və düşüncə vəhdətdir. “Düşünürəm və hiss edirəm, bu halda mövcudam” - hökmü romantizmin təməl prinsipidir. Duyğu klassisizmdə olduğu kimi, hər kəsə aid olan bir duyğu deyil, özəl duyğudur və sənətkara aiddir. Unutmaq olmaz ki, romantizmdə insanı sənətkar səviyyəsinə yüksəldən dəyər onun hər kəsdən fərqli olan duyğularıdır.

Hüzn, kədər. Romantizmin duyğusalığı onun hüznü və kədərli xarakterindədir. Yüksək bir hissiyata malik sənətkarın daxili dünyası və həyata baxışı ilə melanxolik, kədərli və hüznüdü. Bununla əlaqədardır ki, romantik şərin rəngi daima saralır. Bu şerdə baharın yaşıllığından çox son baharın saralmış yarpaqlarının, danüzünün yaşama sevincini verən şerlərindən çox axşamın hüznü görüntülərini duyuruq.

Alfred de Musset isə yazır ki, romantizm ağlayan bir ulduzdur, romantizm inləyən bir rüzigardır. Romantizm gözlənilməyən bir parıltı, xəstə bir sərməstlikdir.

Romantizmdə hüznün, kədərin əsas səbəbi yaşadığı mühitin sosial-mənəvi sıxıntılarıdır. Romantiklərin inandığı xristianlıq dogmatik olmaqdan çox duyğusaldır. Din bədənə ölümlü, ruhun əbədi olduğunu iddia edir. Hər şeyin sonsuz bir yoxluğa doğru getdiyini görə və inanan sənətkar çarəsiz iç dünyasına sığınır.

Təbiət. Romantiklərin bir özəl xüsusiyyəti təbiətə baxışları, ona verdikləri dəyər və mənədir. Romantiklərin təbiətə baxışları klassisizmin nümayəndələrinin baxışlarından əsaslı şəkildə fərqlənirdi. Klassiklər üçün təbiət insan ruhu, psixologiyası idisə, romantiklər üçün xarici dünya mənasındadır. Romantiklər yorulmadan, usanmadan təbiətdən yazır, ağacları, çiçəkləri, quşları əsərlərinə gətirirdilər. Belə ki, təbiət əsrarəngiz gözəllikləri ilə əvəzolunmaz bir ilham qaynağı hesab olunurdu.

İkinci tərəfdən, romantiklər ancaq təbiəti təsvir etməklə kifayətlənmir, eyni zamanda onu kəşf edirdilər. Sanki təbiət yeni yaranıb və insan da onu birinci dəfə görür. Onlar duyğuların yaradıcısı ilə təbiətin gözə görünməyən özünü, ruhunu duymağa cəhd edirdilər. Romantiklərə görə, təbiət insan kimi mütləq mənada gözəldir. Tanrının maddədə bədən tapmış örnəyidir. Təbiətdə qüsursuz bir örnək vardır və təbiət çoxluq və çeşidlilikdən yoxlanmış təkliyi ilə mövcuddur. Sənətkar təbiəti təqlid edərək onun bu ilahi gözəlliyi və ahəngini əsərinə gətirməlidir.

Bu nöqteyi-nəzərdən J.J.Russonun kəşf edərək izahına çalışdığı təbiət romantiklər üçün tam bir sığınacaq və tapıntı oldu. Romantik sənətkarlar həyatın çətinliklərindən, şəxsi problemlərindən yaxa qurtarmaq üçün təbiətin qucağına sığınırtdılar. Çünki təbiət sükunət, hüzur və sakitlikdir. Beləcə romantiklərin əsərlərindəki təbiət ilə daha əvvəlki sənətkarların əsərlərindəki bir-birindən əsaslı şəkildə fərqlənirdi. Romantiklərin təbiət anlayışı arxasında dini duyğuların zəifləməsi, sənayələşmə, şəhərləşmə, çağdaş və modern toplumun insanı pozan cəhətləri dayanırdı.

8. Millilik. Romantiklərin bir başqa cəhəti onların milli və milliyətçi olmasındadır. Onlar bir tərəfdən

içində yaşadıkları dövrün sosial və siyasi hadisələrini izləyir, gələcəyə istiqamət götürür, digər tərəfdən öz milli keçmişinə - orta əsrlərə qayıdırdılar. Mənəvi dəyərlərinə, xalq ədəbiyyatına, folklorla, məhəlli və milli xüsusiyyətlərə dönürdülər. Üstəlik keçmiş onlara geniş həyat imkanı hazırlayırdı.

Ağlın üstünlüyünə və gücünə inanan XVIII əsr insanına görə kainatın və insan zehninin sirləri çözülmüş, örtülü bir məsələ qalmamışdır. Xəyal gücünə, duyğulara inanan romantiklər isə insanın iç və dış dünyasına aid ağlın asan çözməyəcəyini hiss edirdilər. Belə bir fəhmlə sonu keçmişin, əsasən orta əsrlərin nağıl və əfsanələrinə rəğbət bəsləyirlər. Deyə bilərik ki, romantiklərdə güclü bir keçmiş və ya tarix duyğusu vardı.

9. Xristianlıq duyğusu. Romantiklərin dinə qarşı da özünəməxsus münasibətləri olub. Ancaq bu din dogmatik xristianlıq deyil, insanın duyğu dünyasına müraciət edən, duyğuları ilə qavranan hissi bir xristianlıqdır. Onlar panteizmi (Tanrı ilə kainatın tək varlıq olduğunu iddia edən fəlsəfi cərəyan) xristianlıqla əlaqələndirən vahid Tanrı görüşünü mənimsəmişdilər. Əsərlərində metafizik görüşlər və müdhiş məqamlar da yer alırdı. Mudaue de Steal yazırdı: “Keçmişin ədəbiyyatı başqa bir torpaqdan gətirilib tikilən bir ədəbiyyatdır. Halbuki, romantik ədəbiyyat yerli bir fidandır. Kökləri kəndi torpaqlarımızda olduğu üçün yurdumuz da yalnız onu böyüdə və canlandırma bilər. Bu ədəbiyyat bizim dinimizi ifadə edir, tariximizi hazırlayır. Bu qaynaqlarımız çox eskidir, ancaq əsla əski zaman (antik) deyildi.” (2,343).

10. Təsvir. Romantiklər klassiklərdən fərqli olaraq istər nəzm, istərsə də nəsr əsərlərində təsvirə geniş yer və önəm verirdilər. Onların bu cür mövqedə dayanmaları daxili dünyalarına qayıtmaları, təbiətə qarşı həssas olmaları, məhəlli və milli xüsusiyyətlərə diqqət yetirmələri ilə bağlıdır. Üstəlik təsvirlər ruh halının, problemin daha düzgün aydınlaşdırılması məsələsində sənətkara yardımçı olur. Çox böyük ölçüdə subyektiv olan romantizmdəki təsvir xarici dünyanın gerçəkliklərindən əlavə, o məkana baxan insanın duyğu dünyasını aydınlaşdıran vasitədir.

11. Romantiklər klassiklərin gündəlik həyatda hər kəsin danışdığı, xalq arasında yaşayan canlı danışq dilindən uzaq süni, təmtəraqlı, süstlü dil və üslubundan imtina etdilər. Baxmayaraq ki, bu dil böyük ölçüdə akademik və fəlsəfi idi. Onlar sənətkarın hürriyətini məhdudlaşdıran və onu dil və üslubca sünləşdirən ənənələrə qarşı çıxdılar. Əgər hər hansı söz və ya ifadə sənətkar tərəfindən biçimli formada işlədilibsə, gözəldir. Belə ki, romantiklər əsasən şeirdə təbii bir dil meydana gətirdilər. Bu da həqiqətdir ki, dil və üslub daha səmimi və fərdir.

Ədəbiyyat

1. Əlimirzəyev X. Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları. Bakı: Elm və təhsil, 2011

2. Ahmed Kabaklı. Türk Edebiyatı. C.İ. Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İst. 1978

3. Osmanlı V. Azərbaycan romantikləri. Bakı: Yazıçıl, 1985

4. Əliyev Ə. Hüseyn Cavid. Bakı: Elm və təhsil, 2018

5. Qarayev Y. Seçilmiş əsərləri. Bakı: 5 cildə, II cild, Bakı: 2015

Açar sözlər: Ədəbi cərəyan, yeni dəyərlər, ədəbiyyat elmi, klassik tənqid, romantizm.

Ключевые слова: Литературное течение, новые ценности, наука литературы, классическая критика

Keywords: Literary trend, new values, literature science, classical criticism

Резюме

Художественно-эстетическая система романтизма

Каждое литературное течение по сравнению с предыдущим обладает новой культурной, философской и эстетической перспективой. Не должно забывать, что каждое новое литературное течение способствует обогащению общества новыми ценностями. Можно сказать, что путь к новому проложен через старый, или же каждое новое возникает на месте старого. Иначе говоря, наряду с отличительными особенностями литературных течений, они обладают также со схожими ценностями. Одним из таких течений является романтизм. За полувековой период от начала до конца XIX века, романтика была признана в качестве господствующего культурного и литературного явления. Наряду со всем этим, при глобальном подходе, нельзя сказать, что, в то время в европейской литературе существовал один лишь романтизм. Различные влияния, социально-культурные факторы, различные понятия, волей-неволей порождали различные романтизмы

Summary

Art and Esthetic System of Romanticism

DİL VƏ ƏDƏBİYYAT

Each literary trend in comparison with previous has new cultural, philosophical and esthetic prospect. It should not forget that each new literary trend promotes enrichment of society new values. It is possible to tell that the way to new is laid through old, or each new arises on the place of old. In other words, along with the distinctive features of literary movements, they also have similar values. One of these trends is romanticism. For half a century from the beginning to the end of the XIX century, romance has been recognized as the dominant cultural and literary phenomenon. Along with all this, at global approach, it is impossible to tell that, at that time in the European literature there was only one romanticism. Various influences, welfare factors, various concepts, willy-nilly generated various romanticism.